

Els focs antics

El pròxim 19 de gener, Forcall (els Ports) celebrarà la Santantonada: un ritual d'extraordinària riquesa antropològica que la memòria col·lectiva ha conservat a través dels segles.

Per a la gent de Forcall el de Sant Antoni és el dia més assenyalat de l'any i encara que el calendari s'obstina a dir que cal celebrar-lo el 17 de gener, els forcallans decidiren, temps enrere, passar la festa (si no coincideix) al cap de setmana següent al dia del sant. De manera que serà el pròxim 19 de gener que començarà enguany un dels rituals més rics i ancestrals del país; un ritual que com sempre es perllongarà tres dies: divendres, el dia del foc; dissabte, el dia de la sembra i diumenge, el dia dels botets.

RITUAL MÀGIC

Cada any és igual (tots ho sabem, que el ritual no és moment per a novetats) i alhora diferent i sorprenent. Màgic. Els majorals (tres del poble i un masover, segons la tradició) comencen a preparar la festa el segon dia de Nadal. A les 7 del matí, l'esquellot recorre el poble tot convocant els homes que marxen cap als boscos decidits a tallar el maio i els sis pins que han de formar la barraca. Les dones, mentrestant, preparen la confitura de mel i carabassa (per farcir les coquetes) i la deixen reposar fins al dissabte anterior a la celebració. Aquell dia les pastadores buscades per cada majoral acudeixen al forn a coure les rotlletes d'aiguardent (la més peculiar de les pastes forcallanes) i les anomenades coquetes de mitja lliura. Curiosament, són els homes —alguns, voluntaris— els que pasten la massa perquè, segons expliquen, s'

Barraca i al voltant botargues

SALVADOR RABASSA

ha de treballar molt i cal molta força...

Entre tanta desmemòria xoca trobar pobles entestats d'aquesta manera a recordar i conservar les empremtes del seu passat més llunyà.

Si bé tots els pobles dels Ports (Morella, Cincorres, Villores, Todolella...) mantenen d'una manera o altra la festivitats de Sant Antoni, siga amb una foguera i la benedicció dels animalets, siga amb la representació de la vida del sant, cap com Forcall ha sabut arrabassar a l'inexorable pas del temps tantes tradicions, tants persanatges, tants sentits ocults i ja oblidats però vius.

SANTS I DIMONIS

L'anomenat divendres de Sant Antoni, els xiquets de Forcall tenen més pressa que mai per eixir d'escola. En tocar la una al campanar, corren, nerviosos, a la plaça segurs d'assistir a un espectacle únic: a la veu d'"Aaamunt el maio" joves i vells comencen a estirar unes cordes perfectament disposades fins a aconseguir que el maio s'enlaire majestuós davant d'ells. Conten que en temps passats es tallava el pi més llarg del terme. Avui, però, els fills de la llum i tot això de la seguretada ciutadana aconsellen ser més discrets.

Al llarg del dia es col·loquen els sis pins que constitueixen les costelles i es vesteix la barraca amb la brosta. S'ha escrit que amb la doble porta (d'entrada i d'eixida), aquesta barraca reproduïx el cicle de la vida. Al voltant de

Colla festera

SALVADOR RABASSA

les nou de la nit, els personatges de la festa —estudiats entre altres per Xavier Fàbregas i Henri Bouché en nombrosos articles— fan la seua aparició pels carrers del poble. Les *botargues* i *botarguetes*, dimonis amb cascavells i catxiporres a les mans pera a fustigar la concurrència, en especial la femenina. Els *cremallers*, carregats amb la sàrria plena de teies. La *Filoseta* (l'únic personatge femení, encara que representat sempre per un home) que balla i intenta seduir els sants. Sant Antoni i Sant Pau, cristianitzacions segons sembla de dos antics personatges grecs que apareixien durant les Targèlies i que havien de pagar per les culpes de tota la comunitat. I el *despullat*, l'amo de la corda a

què van lligats els sants.

Una llum als balcons adverteix les botargues que poden pujar. Sense pensar-ho s'enfilen per les parets, obrint portes i batents confiades de trobar alguna copeta que les engresque en el recorregut. En arribar a la plaça (plena de gom a gom. Es calcula que aquella nit arriben a Forcall més de cinc-centes persones) es bota foc a la barraca i comença la lluita entre sants i dimonis, fins que Sant Antoni trau la creu tot cridant el nom de Jesús i, els dimonis, vençuts, cauen a terra.

Tot ens parla de la confluència del món pagà i el món cristià; d'una festa d'any nou on els antropòlegs han rastrejat des de ritus d'iniciació fins al mite del foc o el culte a l'arbre. La majoria de

forcallans no saben massa de tots aquests significats, això no obstant estan ben segurs que la Santantonada no morirà mai, que és la festa més arrelada del poble. Potser, un autèntic signe d'identitat.

MATINADES DE BOIRINA I AIGUANEU

Amb més o menys astúcia i perill, forcallans i forasters intenten travessar la barraca encesa, qui sap si cercant en el foc alguna purificació. Mentre s'enllesteixen les cavalleries —les poques cavalleries que encara queden— per a la benedicció, comença el recorregut pels bars de la plaça amb la intenció de gaudir dels primers cremaets de la nit.

La gaita (allà dalt no se'n

diu dolçaina) i el tabalet han acompanyat en tot moment la festa. La gent desfila amb alguns animals i rep la coqueta de mitja lliura.

Molts visitants marxen aquella mateixa nit, quan ja la rosada ha començat a glaçar-se sobre els cristalls dels cotxes. Marxen, sí, i obliden que dissabte, a la plaça, els majors amb matxo i aladre, representen la sembra tot espargint confits, mandarines i cacaus. Obliden també els jocs de diumenge i una altra de les tradicions que Forcall, malgrat les dificultats, s'aferra a mantenir: els salts dels botos, cuiros de cabra on es guardava el vi i que avui no hi ha manera de trobar enlloc.

Pilar Alfonso